

IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

„ZYGMENT ZIEMBIŃSKI – UCZONY I NAUCZYCIEL”

**Konferencja zorganizowana 11 maja 2007 r. w Poznaniu
przez Katedrę Teorii i Filozofii Prawa WPIA UAM**

W dniu 11 maja 2007 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza odbyła się konferencja poświęcona życiu i twórczości prof. Zygmunta Ziemińskiego, zorganizowana przez Kierownika i pracowników Katedry Teorii i Filozofii Prawa. Do Poznania przybyło wielu wybitnych teoretyków prawa, przedstawicieli innych nauk prawnych, reprezentantów praktyki prawniczej, studentów oraz tych, którzy zetknęli się z dziełem zmarłego przed jedenastu laty Profesora.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, prof. Stanisław Lorenc. Po powitalnym przemówieniu, w celu przypomnienia uczestnikom konferencji sylwetki prof. Z. Ziemińskiego, zaprezentowany został krótki film przedstawiający przeprowadzony z Nim wywiad telewizyjny. Dynamikę merytorycznej części spotkania wyznaczyły jednak trzy panele dyskusyjne. Pierwszy z nich, pod kierownictwem Dziekana Wydziału Prawa i Administracji, prof. Andrzeja J. Szwarca, dotyczył teoretycznoprawnych koncepcji Zygmunta Ziemińskiego. Głos zabrali dawni doktoranci Profesora: prof. S. Czepita (US), prof. L. Nowak (UAM), prof. S. Wronkowska (UAM) i prof. M. Zieliński (US).

Na początku zwrócono uwagę na najważniejsze bodaj odkrycie teoretycznoprawne Z. Ziemińskiego, które polegało na rezygnacji z utożsamiania normy prawnej ze znaczeniem pewnej wypowiedzi (referat nieobecnego na konferencji prof. L. Nowaka). Poznański uczony zapropionował w tym zakresie inne rozwiązanie, a mianowicie wprowadzenie łatwo uchwytnego – nie tylko dla teoretyków, ale i praktyków – rozróżnienia pomiędzy przepisem prawnym, czyli wypowiedzią faktycznie sformułowaną przez prawodawcę w akcie normatywnym, a normą prawną, będącą wyidealizowaną wypowiedzią dająca się skonstruować w danym języku i spełniająca określone warunki formalne. Wskazano ponadto na otwarcie przez Z. Ziemińskiego nowego paradygmatu w prawoznawstwie, stworzenie podstaw derywacyjnej koncepcji wykładni oraz poważny wpływ Jego koncepcji na tworzenie prawa, głównie dzięki uświadomieniu legislatorom konieczności myślenia o prawie jako o systemie norm prawnych, a następnie o sposobie wyrażania tych norm w tekście prawnym (prof. M. Zieliński). Do najistotniejszych teoretycznoprawnych wątków twórczości Z. Ziemińskiego zaliczono poza tym rozwiniętą normatywną koncepcję źródeł prawa, w ramach której kultura prawna – akceptując określone reguły konstrukcji danego systemu obejmujące reguły walidacyjne i reguły egzegezy – współkształtuje prawo, z czego – zdaniem Profesora – wynika dla prawników szczególna odpowiedzialność za jego współtworzenie (prof. S. Wronkowska). W wielowymiarowym kontekście zarysowano też wreszcie wypracowaną przez Z. Ziemińskiego koncepcję czynności konwencjonalnej, normy kompetencyjnej oraz kompetencji (prof. S. Czepita). Za *novum* uznano przede wszystkim powiązanie pojęć kompetencji i normy kompetencyjnej z pojęciem czynności konwencjonalnej (wykorzystujące m.in. zdobycze tzw. interpretacji humanistycznej czynności kulturowych), ujęcie wspomnianych normy jako wypowiedzi nakazującej określoną reakcję na dokonanie takiej czynności, a także odróżnienie tejże normy od normy nakazującej czynienie użytku z przyznanej kompetencji. Podkreślono przy tym, że wskazane konstrukcje okazały się wielce przydatne, a przy tym niezwykle żywotne w dogmatyce prawa, o czym świadczą trwające wciąż nad nimi dyskusje i próby ich wysubtelnienia.

Wystąpieniom uczestników panelu towarzyszyła ożywiona dyskusja wśród uczestników konferencji. W jej toku zwrócono uwagę na znamieny dla pracy Profesora Ziemińskiego rzadki talent łączenia wielu tradycji intelektualnych oraz wiedzy z różnych dziedzin (prof. E. Kustra, UMK), a ponadto na umiejętność zespołowego uprawiania nauki prawa, która umożliwiła powstanie tzw. poznańskiej szkoły teorii prawa (prof. M. Zirk-Sadowski, UŁ). Podkreślano przyjmowaną przez Z. Ziemińskiego naukową postawę „minimalizmu filozoficznego”. Profesor niechętnie podejmował

problemy *stricto* ontologiczne, poszukiwał natomiast pozwalających na ich omięcie prostszych konstrukcji, takich jak pojęcia normy prawnej czy wykładni rozumianej jako przekład wypowiedzi. Stąd zresztą brała się Jego niechęć do wielopłaszczyznowej koncepcji prawa, ponad którą stawiał wizję prawa wprowadzając ontologicznie jednorodnego, niemniej jawiącego się i badanego wieloaspektowo (prof. T. Gizbert-Studnicki, UJ). Stwierdzono przy tym, że niezasadne byłoby utożsamianie Z. Ziemińskiego wyłącznie z analitycznym nurtem teorii prawa, skoro przedmiotem swych badań czynił On nieustannie „prawo w działaniu”, uwzględniając w swych pracach nie tylko wątki formalne, ale również realistyczne (prof. S. Wronkowska). Wielokrotnie podkreślano, że dzięki precyzji i jasności myśli oraz prostocie stylu pisarskiego, Zygmunt Ziemiński, wspierany przez wybitnych dogmatyków, umiał dotrzeć do praktyków prawa, którzy nie tylko że czytali Jego dzieła, lecz twórczo wcielali w życie odnajdywane w nich idee. Z podobnym oddźwiękiem spotkała się naukowa myśl Profesora w orzecznictwie, gdzie derywacyjna koncepcja wykładni zdaje się zdobywać pozycję dominującą (prof. M. Zieliński). W innym wątku dyskusji wskazywano na szczególnie, aczkolwiek niestety nie wykorzystany w pełni potencjał normatywnej koncepcji źródeł prawa Zygmunta Ziemińskiego do analizy „multicentrycznego” rodzimego systemu prawa w warunkach integracji europejskiej, a także na przydatność wypracowanych przez Profesora konstrukcji służących do analizy prawa europejskiego (prof. L. Leszczyński, UMCS, oraz prof. M. Zirk-Sadowski).

W trakcie drugiej sesji, odbywającej się pod kierownictwem prof. H. Olszewskiego (UAM), przedmiotem debaty uczyniono tę część naukowego dorobku prof. Z. Ziemińskiego, która dotyczyła szczególnych nauk o prawie obowiązującym, metodologii nauk prawnych i socjologii prawa. Wprowadzenia do dyskusji dokonali profesorowie: Z. Radwański (UAM), W. Patryas (UAM) i K. Pałeczki (UJ).

Przypominając wielowiekowy konserwatyzm dogmatyki prawa cywilnego, ignorującej teorię prawa i nastawionej na tworzenie autonomicznych, głównie technicznych reguł stosowania prawa, co w rezultacie prowadziło nieuchronnie do jej wyłączenia z kręgu nauki, prof. Z. Radwański podkreślił doniosłość dzieła takich postaci, jak Cz. Znamierowski czy Z. Ziemiński. Stawiali oni sobie za cel ściśle związanie prawnoznawstwa z innymi naukami humanistycznymi. Zwłaszcza koncepcje teoretycznoprawne Profesora Ziemińskiego dowiodły swojej przydatności na gruncie cywilistyki. Dotyczy to w szczególności konstrukcji normy kompetencyjnej i czynności konwencjonalnej. Nie do przecenienia okazała się także rola wypracowanych przez poznańską szkołę teorii prawa reguł interpretacji prawniczej, umożliwiających odejście od psychologizmu przy wykładni oświadczeń woli. Nie mniej inspirująca dla doktryny prawa prywatnego, także aktualnie, okazała się ponadto koncepcja „racjonalnego prawodawcy”, wykorzystana ostatnio w pracach nad projektem nowego kodeksu cywilnego, w którym proponuje się, by interpretacji skutków czynności prawnych dokonywać m.in. przy założeniu racjonalności dokonujących ich podmiotów.

Charakteryzując Zygmunta Ziemińskiego jako „sympatyka i propagatora metodologii prawa”, umiejętnie wykorzystującego i upowszechniającego w prawnoznawstwie dorobek innych nauk, prof. W. Patryas podkreślił, że Z. Ziemiński z jednej strony poddał wszechstronnej analizie metodologię nauk prawnych, z drugiej zaś – rozważając interesujące go zagadnienia prawne – starał się rozpatrywać je każdorazowo w aspekcie metodologicznym. Przede wszystkim zbadał On status poszczególnych nauk prawnych w kontekście obowiązującego podziału nauk przyjmowanego w ramach metodologii ogólnej, dochodząc przy tym do wniosku, że to problemy, a nie całe dyscypliny należy klasyfikować z metodologicznego punktu widzenia. Starał się ponadto ustalić, na czym polega empiryczność nauk prawnych oraz na ile nauki te cechuje idiograficzność, na ile zaś nomotetyczność. Innym rozpatrywanym przez Profesora zagadnieniem było definiowanie w prawie i w prawnoznawstwie: był na tym polu pierwszy, zaś szczególnie wkład miał w opracowanie problemu definicji perswazyjnych oraz metodologicznej analizy sporów o pojmowanie prawa. Trzecia grupa zagadnień metodologicznych w pracach Z. Ziemińskiego obejmowała kwestie związane z wyjaśniającą funkcją prawnoznawstwa, a w tym kontekście badanie możliwości uczynienia teorii prawa dyscypliną eksplanacyjną.

Podjęmając się oceny wkładu Zygmunta Ziemińskiego do socjologii prawa, prof. K. Pałeczki podkreślił, że choć sam Ziemiński nie określał się nigdy mianem „socjologa prawa”, to jednak przysługuje mu niewątpliwie status „klasyka” teje dyscypliny. Na uwagę zwraca Jego wkład w fundamentalną dyskusję w przedmiocie uzasadniania ważności twierdzeń wypowiedzianych w nauce prawa, zwłaszcza wyjątkowo precyzyjne wykazanie, jak dalece mylne były w tej mierze koncepcje pozostającej pod wpływem rewolucji behawioralnej „szkoły warszawskiej”, postulującej m.in. likwidację teorii prawa oraz zastąpienie jej przez socjologię prawa. Sam Z. Ziemiński był przekonany,

że ta ostatnia dyscyplina winna pełnić funkcję „empirycznego probierza” zasadności koncepcji konstruowanych przez teorię prawa – taka wizja socjologii prawa, zdaniem prof. Pałeckiego, ostatecznie zwyciężyła.

Prosto i precyzyjnie budowane pojęcia umożliwiające łatwą analizę konstrukcji prawnych oraz ogromna przestrzeń poznawcza (prof. S. Kaźmierczyk, UW), rozwiązywanie sporów przez „rozłożenie na czynniki pierwsze” (prof. S. Wronkowska), wreszcie doniosłość eksplanacyjna koncepcji, pokazująca dobitnie, gdzie leży źródło sporu, które zaś debaty mają charakter wyłącznie werbalny (prof. S. Czepita): oto zdaniem uczestników dyskusji podstawowe cechy warsztatu i dorobku naukowego Zygmunta Ziemińskiego. W jej trakcie przypomniano także o aksjologicznej komponentce teoretycznych koncepcji Profesora, wspomniano inspirującą wartość Jego dzieła, i to zarówno w zakresie empirycznych badań naukowych (prof. T. Smyczyński, INP PAN), jak i tworzenia czy stosowania prawa (prof. Z. Radwański, prof. K. Pałeczki, prof. T. Smyczyński i inni).

Trzecią część konferencji poprzedziło wręczenie nagród w dorocznym Konkursie na najlepszą rozprawę doktorską z zakresu teorii i filozofii prawa, organizowanym przez poznańską Fundację im. Prof. Zygmunta Ziemińskiego. Nagrodę otrzymała dr B. Kanarek (US) za pracę pt. *Teoretyczne ujęcia derogacji*, natomiast wyróżnienie przypadło dr Jadwidze Potrzeszcz (KUL) za rozprawę zatytułowaną *Idea prawa w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*.

Otwierając ostatni panel, Dziekan Wydziału Prawa i Administracji, prof. Andrzej J. Szwarc, zapowiedział rychłą publikację, w ramach wydawanej przez Wydział serii *Magistri nostri*, książki prezentującej życie i dzieło Zygmunta Ziemińskiego. Następnie osobistymi refleksjami i wspomnieniami o Profesorze podzielili się z uczestnikami konferencji Jego dawni seminarzyści: mec. Anna Skowrońska-Bogucka oraz mec. Maciej Gutowski. Przy tej okazji odczytano również tekst prof. L. Nowaka. Po słowach wprowadzenia głos zabierali liczni goście, opowiadając o własnych spotkaniach z Profesorem, podczas których dał się On poznać jako skromny i zyczliwy człowiek, wymagający, choć wyrozumiały nauczyciel, osoba, która nie tylko słowem, ale przede wszystkim swoim postępowaniem wskazywała, jak żyć godnie, pozostając nieustannie otwartym na innych, w duchu dobrze pojmowanej tolerancji oraz obywatelskiej odpowiedzialności za Państwo, społeczeństwo i prawo.

Mikołaj Hermann, Piotr F. Zwierzykowski